

# Välfärdstendens 2016

**Delrapport 6: Trygghet vid pension**

## Inledning

Folksam har sedan år 2007 publicerat en årlig uppdatering av rapporten Valfärdstendens. Syftet med rapporten är att beskriva och granska löntagarnas försäkringsförmåner, både lagstadgade och kollektivavtalade samt privata som de kan omfattas av vid arbetsoförmåga, arbetslöshet, föräldraledighet, dödsfall och ålderspension. Vi jämför på vilket sätt villkoren skiljer sig åt mellan arbetsmarknadens olika kollektivavtal och vad det innebär att stå utanför dessa avtal. Vi undersöker också löntagarnas kännedom om de kollektivavtalade förmånerna samt behov av och attityder till välfärd i allmänhet och socialförsäkringsförmåner i synnerhet. I likhet med förra året har vi valt att särredovisa Valfärdstendens i delrapporter. I denna delrapport sätter vi fokus på tryggheten vid pension.

I anslutning till årets upplaga av Valfärdstendens har vi intervjuat 1 000 löntagare i åldrarna 18-65 år. Till vår hjälp har vi haft Ipsos som genomförde intervjuerna under perioden februari månad i år.

Håkan Svärdman  
Valfärdsanalytiker på Folksam  
Stockholm december 2016

# Trygghet vid pension

## Sammanfattning

- En pensionsåldersnorm på 65 år sänker pensionerna. Den allmänna pensionsnivån har minskat från 61 till 49 procent av slutlönen för personer födda mellan åren 1938-1948. 90-talisterna måste arbeta till 69 år för att få en allmän pension på minst 50 procent. Tillsammans med kollektivavtalad tjänstepension höjs deras pension till mellan 70-80 procent av slutlönen
- Löntagarnas kännedom om de kollektivavtalade tjänstepensionerna ökar trendmässigt sedan år 2011. Nästan två tredjedelar av löntagarna känner till förmånen.
- För att möta en utveckling med sjunkande pensioner behövs en långsiktig lösning för privat pensionsförsäkring. Introducera en ny k-klassad privat pensionsförsäkring. Öppna upp för individuell premieinsättning till premie- och/eller tjänstepensionen.

## Den allmänna pensionen fortsätter att falla

Dagens allmänna pensionssystem har i år varit i drift i 17 år. Systemet bygger på livsinkomstprincipen. Ju mer vi arbetar och tjänar desto mer pengar sparar vi på våra pensionskonton. På alla inkomster av tjänst upp till 37 063 kronor i månaden betalar vi en avgift på 18,5 procent. Den största delen, 16 procent, bokförs på våra individuella konton, men pengarna används av staten för att betala pensionerna åt dagens pensionärer. Resterande del, 2,5 procent, överförs till våra egna konton i premiepensionssystemet. Ansvaret för värdeutvecklingen på dessa pengar ligger helt i våra egna händer som pensionssparare. Vi förväntas att aktivt placera vårt kapital i några av systemets 841 fonder så att avkastningen blir så hög som möjligt. Avstår vi från detta val, placeras kapitalet i det statliga årskullsförvaltningsalternativet (SÅFA).

I samband med att det allmänna pensionssystemet reformerades har de kollektivavtalade tjänstepensionssystemen successivt övergått från förmåns- till avgiftsbestämda pensioner. Tjänstepensionsförvaltarna har därför byggt upp valsystem där anslutna pensionssparare kan välja mellan olika fonder och traditionella pensionsförsäkringar. Framöver kommer inte antalet tjänsteår och slutlön avgöra pensionsnivån, utan avkastningen på inbetalda avgifter.

Sedan de första årskullarna som fick sin pension från det reformerade allmänna pensionssystemet har pensionsnivån successivt minskat. Det beror huvudsakligen på minskad dödlighet och ökad livslängd, som inte har kompensrats med en senareläggning av pensioneringen. Därför har den allmänna pensionen minskat från 61 till 49 procent av slutlönen för personer födda mellan åren 1938-1948. Under samma tid har den totala pensionen, som består av allmän pension, tjänstepension och privat pension, minskat från 86 till 78 procent av slutlönen

En förutsättning för att yngre generationer ska få motsvarande pension som dagens pensionärer är att de skjuter upp sin pensionsavgång efter sin 65-årsdag. I tabell 1 redovisar vi pensionsberäkning för personer födda år 1990 och som avser att gå pension vid 69 år. Anställda utan kollektivavtal får en pension på mellan 56 – 56 procent av sin slutlön medan anställda med kollektivavtal beräknas få mellan 71 till 81 procent i sammanlagd pension. Om pensionen istället sker vid 65 år reduceras den allmänna pensionen till drygt 40 procent av slutlönen.

**Tabell 1: Pensionsberäkning för personer som är födda år 1990 och varit anställda inom samma sektor sedan 2015. Personerna har för avsikt att gå i pension vid 69 år. Bruttoersättning kr/månad.**

Inkomst, kronor	Anställd utan kollektivavtal			Anställd med kollektivavtal (SAF-LO, ITP1 och AKAP-KL)			Statsanställda (PA16)		
	20 000	30 000	40 000	20 000	30 000	40 000	20 000	30 000	40 000
Månadslön	20 000	30 000	40 000	20 000	30 000	40 000	20 000	30 000	40 000
Allmän pension	11 240	15 350	20 400	11 240	15 350	20 400	11 240	15 350	20 400
Tjänstepension	0	0	0	4 020	6 030	11 390	4 950	7 430	10 880
Total ersättning	11 240	15 350	20 400	15 260	21 380	31 790	16 190	22 780	31 280
Andel av slutlön	56 %	51 %	51 %	76 %	71 %	80 %	81 %	76 %	78 %

Källa: Pensionsmyndighetens typfallsmodell 2016, beräkning i fasta priser 2016.

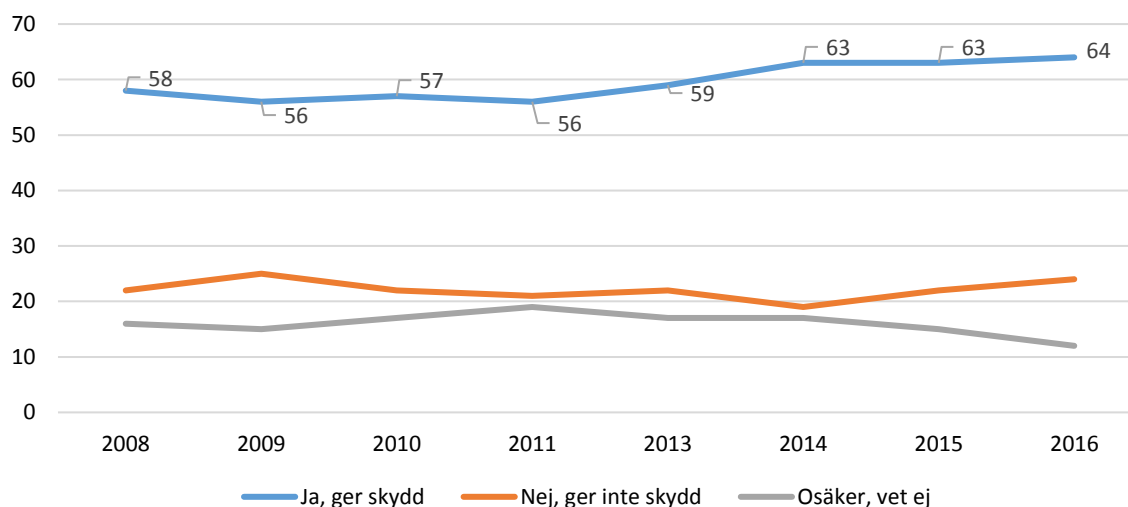
### Pensionsrätt även vid sjukdom, arbetsskada och föräldraledighet

Anställda med kollektivavtal omfattas av en så kallad premiefrielseförsäkring som träder in och betalar pensionspremien till tjänstepensionen ifall han eller hon skulle bli sjuk, arbetsskadad eller tar ut föräldraledighet. Om exempelvis en förälder med en månadslön på 26 000 kronor är föräldraledig i 6 månader betalar premiefrielseförsäkringen in en sammanlagd pensionspremie på 7 020 kronor till tjänstepensionskontot. Under en spartid på 30 år och med en antagen värdeutveckling på 3 procent kan detta belopp växa till 16 500 kronor i dagens penningvärde.

### Kännedomen om de kollektivavtalade tjänstepensionerna stiger

Ett positivt trendbrott har skett när det gäller löntagarnas kännedom om de kollektivavtalade tjänstepensionsförmånerna. Sedan år 2011 kan vi notera en ökning och i år uppger 64 procent av löntagarna att de har kännedomen. Ökningen kan ha ett samband de senaste årens intensiva informations- och reklamkampanjer för tjänstepensionerna. En fjärdedel av löntagarna tror att avtalen saknar pensionsförmåner. Kännedomen om tjänstepensionen är högst hos LO-förbundens medlemskår där 72 procent har vetskap om förmånen, medan motsvarande andel hos Saco-förbundens medlemmar uppgår till 70 procent och till 62 procent för TCO-förbundens medlemmar.

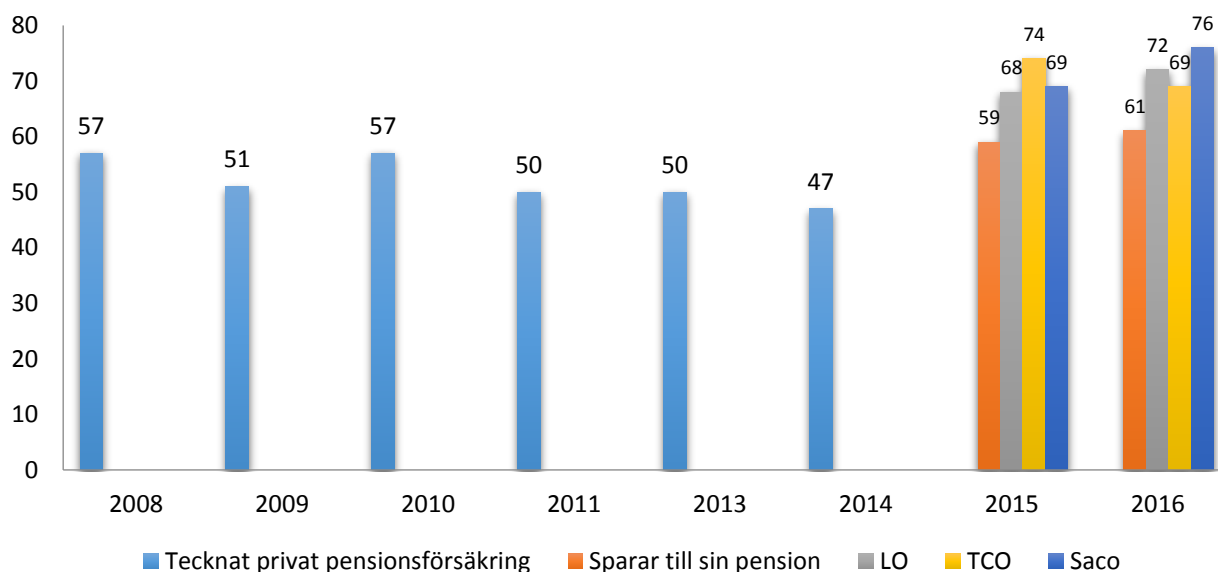
**Diagram 1: Kännedom om de kollektivavtalade förmånerna vid pension, samtliga (procent).**



## En tredjedel av de unga vuxna planerar börja spara till pension

Andelen löntagare som har tecknat en privat pensionsförsäkring har trendmässigt minskat under åren 2008-2014, från 57 till 47 procent. Minskningen är störst bland kvinnor, från 61 till 49 procent, medan andelen män som pensionssparade minskade från 53 till 46 procent. Mot bakgrund av att riksdagen beslutade att reducera avdragsrätten förra året och helt avskaffa den i år för har vi i sedan förra årets upplaga av Valfärdstendens valt att ändra frågeställningen för att därmed fånga det pensionssparandet som inte ger rätt till avdragsrätt. I stället för att fråga om löntagaren har eller planerar teckna en privat pensionsförsäkring frågar vi om man sparar till sin pension. Då uppger 61 procent av löntagarna att de sparar till pension, vilket är en mindre ökning jämfört med år 2015. De flitigaste pensionsspararna hittar vi bland Saco-förbundens medlemmar där 76 procent pensionssparar privat, medan motsvarande andel hos LO-förbundens medlemmar är 72 procent och 68 procent hos medlemmarna som är med i ett TCO-förbund. Andelen löntagare som planerar att börja pensionsspara är 14 procent. Denna andel är som högst hos löntagare under 29 år där drygt en tredjedel planerar starta ett pensionssparande. Bland fackligt anslutna löntagare är intresset för att påbörja ett pensionssparande högst bland TCO-förbundens medlemmar, 12 procent, medan motsvarande andel hos LO-förbundens medlemmar är åtta procent och hos Saco-förbunden endast tre procent.

**Diagram 2: Andel som har tecknat en privat pensionsförsäkring eller sparar till sin pension, samtliga.**



## Alla måste ha möjlighet att skaffa sig en trygg pension

Den svenska modellen vilar bland annat på att facken och arbetsgivarna tecknar frivilliga kollektivavtal som bland annat omfattar tjänstepension. Bland dagens nyblivna pensionärer är det 93 procent som har tjänstepension, men det finns tydliga indikationer på att denna täckningsgrad kan förväntas minska i framtiden. Anders Kjellberg, vid Lunds sociologiska institution, visar att mellan åren 1994 - 2013 minskade andelen löntagare med kollektivavtal från 94 till 89 procent. Täckningsgraden minskar framför allt inom de expansiva arbetsmarknadsområdena, det vill säga

inom den privata sektorn och storstadsområdena, särskilt i Stockholm.<sup>1</sup> Uppskattningsvis saknar 442 600 människor en tjänstepensionsförmån i sin nuvarande anställning. Motsvarande trend kan noteras i Välfärdstendens där andelen löntagare som uppger att de omfattas av kollektivavtal har minskat från 86 till 82 procent mellan åren 2009-2016.

Arbetskraftens sammansättning har förändrats under de senaste två decennierna. Fler är företagare och många kombinerar företagandet med anställning. Gränsgångarna som jobbar i de nordiska grannländerna är en växande skara. Likaså väljer allt fler att flytta till ett EU-land för att jobba under en kortare eller längre tid. Därutöver har vi 317 000 människor i arbetskraften som är arbetslösa. Sammantaget utgör de drygt en fjärdedel av arbetskraften. Gemensamt för många av dessa människor är att de ofta saknar ett tillfredställande pensionssparande för att kompensera avsaknaden av en tjänstepensionslösning och en sänkt kompensationsgrad i den allmänna pensionen.

Riksdagen motiverar avvecklingen av avdragsrätten utifrån fördelningspolitiska skäl, det vill säga att det är mer fördelaktigt för individer med förhållandevis höga inkomster. Effekten blir troligen istället att den fördelningspolitiska orättvisan förstärks. Inkomstagare som hittills har tjänat på avdragsrätten kommer i stället gå över till så kallad löneväxling inom ramen för sin tjänstepension. Istället för att spara 12 000 kronor per år i en privat pensionsförsäkring avsätter de motsvarande summa av sin bruttolön direkt i sin tjänstepension. Bruttolöneväxling är ett mer prisvärt alternativ, särskilt skattemässigt men även ofta vad gäller avgifter. Problemet är att möjligheten inte är fördelaktig för alla. Bruttolöneväxling är nämligen endast lönsamt när månadsinkomsten överstiger 39 000 kronor. Vid lägre inkomst går löntagaren miste om pensionsrätt till allmän pension och riskerar också försämla sina övriga socialförsäkringsförmåner. Givet situationen med fallande pensioner borde signalen från politiken snarare verka för individuell pensionsförsäkring, i synnerhet för personer som saknar eller riskerar att få en otillräcklig tjänstepension.

För att möta en utveckling med de sjunkande pensionerna anser Folksam att behövs en långsiktig lösning för privat pensionsförsäkring. Något som idag saknas efter att avdragsrätten slopades. I Folksam vitbok Vägen till ett pensionssystem i världsklass föreslår vi en ny variant av k-klassad privat pensionsförsäkring som har en utbetalningstid på minst 10 år. Den bör i likhet med avdragsgill tjänstepension omfattas av en avkastningsskatt på 15 procent. Tidigast uttagsålder bör samordnas med tidigast uttag av allmän pension, förslagsvis 63 år. En halvering av avkastningsskatten kan i genomsnitt ge en höjning av den privata pensionen med 8 till 11 procent enligt våra beräkningar. Vi vill också öppna upp för individuell premieinsättning till den individuella premie- och/eller tjänstepensionen. För att undvika dubbelbeskattning bör premieinsättningen ge rätt till en skattereduktion som motsvarar 30 procent av premieinsättningen, som högst får motsvara 2,5 procent av 7,5 inkomstbasbelopp (11 120 kr/år i år). Om vi antar att den genomsnittliga årspremien uppgår till 6 000 kronor och att 18 procent av löntagarna beviljas skattereduktion för individuell insättning i premie- och/eller tjänstepensionen blir den statliga kostnaden 1,4 miljarder kronor per år. I ett längre perspektiv är förändringen kostnadsneutral i och med att skattereduktionen endast senarelägger beskattningstidpunkten. Staten får ökade inkomster via avkastningsskatten samt minskade kostnader för bostadstillägget när pensionsinkomsterna ökar.

---

<sup>1</sup> <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1545448&fileOid=1545800>, I Stockholm är det framför allt följande branscher som saknar kollektivavtal: transport (36 %), handel (52 %), privat vård och utbildning (60 %) och städföretag (80 %)